

नमाज

लेखक

नसीम गाजी फलाही

अनुवाद

प्रा. मुबारक हुसैन मनियार

“अल्लाहच्या नावाने जो असीम दयावंत व परम कृपावंत आहे”

आवश्यक गोष्ट

आम्हाला व संपूर्ण सृष्टीला अल्लाहने निर्माण केले आहे. जीवन जगण्यासाठी जितक्या वस्तूंची गरज आहे त्या सर्व त्यानेच प्रदान केल्या आहेत. जीवन व मृत्यू त्याच्याच हातात आहे. तोच पालनकर्ता आहे. अत्र त्यानेच दिल्यामुळे मिळते. प्रार्थना ऐकणारा व संकटात सहाय्य करणारा तोच आहे. त्याच्याशिवाय अन्य कोणात आम्हाला नफा-नुकसान पोचविण्याचे सामर्थ्य नाही. जगात जे काही आहे त्याचा खरा मालक अल्लाह आहे. शासकही तोच आहे, जगाचा हा कारखाना त्याने चालविल्यामुळेच चालत आहे. त्याच्या अस्तित्वात, गुणात व अधिकारात कोणीही भागीदार नाही. मृत्यूनंतर आमच्या जीवनाचा तोच हिशेब घेईल आणि कर्माप्रमाणे बदला देईल. आम्हा मानवांच्या मार्गदर्शनासाठी व मानवांना उपदेश करण्यासाठी अल्लाहने आपले पैगंबर (संदेशवाहक) पाठविले. या पैगंबरांनी अल्लाहच्या मर्जाप्रमाणे जीवन व्यतीत करण्याची पद्धत लोकांना दाखविली. सर्वांत शेवटी आदरणीय मुहम्मद (स.) यांना आपला अंतिम पैगंबर बनवून पाठविले आणि त्याच्याद्वारे आमच्या पूर्ण मार्गदर्शनाची व शिकवणीची व्यवस्था केली. वास्तविकतः हीच शिकवण आहे जिला ‘इस्लाम’ म्हणतात. इस्लामचा अर्थच मुळी स्वतःला अल्लाहच्या हवाली करणे व त्याच्या आज्ञेचे पालन करणे होय. इस्लामची शिकवण आहे की गुलामी केवळ अल्लाहची केली जावी. अल्लाहलाच आपला उपास्य बनवावे. त्याचीच आराधना व उपासना केली जावी. अन्य कोणासमोर नतमस्तक होऊ नये आणि संपूर्ण जीवनभर अल्लाहची गुलामी व ताबेदारी करावी. या गोष्टी सदैव डोक्यात ठेवणे, अल्लाहच्या गुलामीचा हक्क बजावणे, त्याच्या उपकाराबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे, अल्लाहसमोर आपल्या गुलामी, अभिव्यक्ती व अल्लाहची महानता व शासनाचा स्वीकार करण्यासाठी इस्लामने जी उपासना व्यवस्था प्रस्तुत केली आहे, त्यात एक महत्त्वाची उपासना नमाज आहे. नमाजच्या महत्त्व व आवश्यकतेचा उल्लेख पवित्र कुरआन व हदीसमध्ये असंख्य ठिकाणी आला आहे. दिवसातून पाच वेळा नमाज पढणे प्रत्येक मुस्लिम पुरुष व स्त्रीसाठी अनिवार्य आहे. कोणत्याही मुस्लिमाने नमाज न पढणे हे मोठे पाप आहे. एवढेच नव्हे तर नमाजशिवाय मुस्लिम असण्याची कल्पनादेखील इस्लाममध्ये नाही. अल्लाहचे पैगंबर आदरणीय मुहम्मद (स.) यांचे कथन आहे,

“नमाज धर्माचा स्तंभ आहे ज्याने त्याला उभे ठेवले त्याने धर्माला उभे ठेवले आणि ज्याने त्याला पाडले त्याने संपूर्ण धर्माला जमीनदोस्त केले.”

पैगंबर मुहम्मद (स.) यांनी असेदेखील सांगितले की, “इमानधारक आणि अनेकेश्वरत्व व नास्तिकता यामधील फरक स्पष्ट करणारी गोष्ट नमाज सोडणे होय.”

जर नमाज विचारपूर्वक एकाग्रतेने पढली गेली तर ती माणसाच्या आध्यात्मिक जीवालाच उन्नत करते, त्याला अल्लाहच्या जवळ करते व त्याला प्रिय गुलाम बनविते.

नमाज माणसाच्या ऐहिक जीवनाला दुराचार व दोषापासून दूर ठेवते. नमाज त्याला एक जबाबदार व चांगला मनुष्य बनविण्याचे साधनदेखील आहे. खरे तर असे आहे की नमाज माणसाला इतके योग्य बनविते की त्याने आपले संपूर्ण जीवन महान अल्लाहच्या आदेशानुसार व्यतीत करू शकावे. हे सत्य नमाजच्या संपूर्ण अस्तित्वावरून स्पष्ट होते. पवित्र कुरआनमध्ये अल्लाहने फर्माविले आहे,

“निश्चितच नमाज, अश्लील व अपकृत्यांपासून रोखते.”

(दिव्य कुरआन, २९:४५)

जे लोक नमाज पढणारे तर आहेत, परंतु नमाजच्या वास्तविकतेशी अनभिज्ञ आहेत त्याच्या बाबतीत सांगितले आहे,

“मग विनाश आहे त्या नमाज पढणाऱ्यांसाठी जे आपल्या नमाजात गफलत करतात. जे दिखारूपणा करतात, आणि क्षुल्लक गरजेच्या वस्तू (लोकांना) देण्यास टाळाटाळ करतात.”

(दिव्य कुरआन, १०७:४-७)

अल्लाहचे पैगंबर आदरणीय मुहम्मद (स.) यांनी फर्माविले, “ज्याच्या नमाजने त्याला निर्लज्जपणा व दुष्कृत्यापासून रोखले नाही म्हणजे त्याला त्याच्या नमाजने अल्लाहपासून आणखी अधिक दूर केले.”

(इब्ने अबी हातिम तिबरानी)

इस्लामच्या या आदेशांच्या प्रकाशात आम्ही आपल्या नमाजांची तपासणी करित राहिले पाहिजे. आमचे संपूर्ण व्यावहारिक जीवन आमच्या नमाजप्रमाणे असणे आवश्यक आहे आणि असे तेव्हाच शक्य आहे जेव्हा आम्ही नमाज समजून-उमजून पढू. नमाज अदा करतेवेळी हा विचार आपल्या डोक्यात ठेवावा की आम्ही आपल्या पालनकर्त्यांसमोर उभे आहोत आणि त्याच्याशी सुसंवाद करित आहोत. आणि असे की आमचा पालनकर्ता आम्हाला पाहत आहे आणि आमचे म्हणणे ऐकत आहे. नमाजमध्ये महान अल्लाहशी जे वायदे व प्रतिज्ञा आम्ही केल्या आहेत त्यांना डोळ्यांसमोर ठेवून आपल्या जीवनाचे परीक्षण करित राहावे आणि हे वायदे निभविण्याचा पुरेपूर प्रयत्न करावा. व्यर्थ गोष्टी, असत्य व वचनभंगसारख्या वाईट गोष्टींना आपल्या जीवनातून काढून टाकावे.

नमाजच्या या पुस्तिकेत ज्या आयतींचे पठण केले जाते त्यांचे व दुआंचे (प्रार्थना) भाषांतरसुद्धा दिले गेले आहे, जेणेकरून पाठांतर करताना त्यांचा अर्थदेखील मनात बसावा आणि नमाज पढणाऱ्याला असे समजावे की तो आपल्या पालनकर्त्याला काय म्हणत आहे. नमाजमध्ये रकूअ (गुडघ्यावर हात ठेवून वाकणे), सजदे (साष्टांग नमस्कार) व अन्य गोष्टींच्या बाबतीत पैगंबर मुहम्मद (स.) यांनी अनेक दुआ (प्रार्थना) व तसबीह (जप) सांगितलेल्या आहेत. येथे त्यांच्यापैकी एक-एकाचा उल्लेख केला गेला आहे जेणेकरून सामान्यजनांनी त्यांचे पाठांतर सहजपणे करू शकावे. या पुस्तिकेला जास्तीतजास्त लाभदायक बनविण्याच्या बाबतीत येणाऱ्या सल्ल्यांचे स्वागत केले जाईल.

- नसीम गाजी फलाही

नमाजसंबंधी अटी आणि अनिवार्य बाबी

अटी

नमाज अदा करण्यापूर्वी काही गोष्टी आवश्यक आहेत, त्या अशा-

- (१) वेळ : जी नमाज आपण अदा करू इच्छिता तिची वेळ झालेली असली पाहिजे.
- (२) शरीर, पोषाख व नमाजची जागा स्वच्छ असणे आवश्यक.
- (३) वुजू : वुजू करण्याची योग्य पद्धत यासंबंधी माहिती पुढे दिलेली आहे.
- (४) सतर पोशी : म्हणजे शरीराचा विशिष्ट भाग झाकणे.

नमाजमध्ये शरीराचा विशिष्ट भाग झाकणे आवश्यक आहे. पुरुषाने नाभिका (बेंबी) पासून गुडघ्यापर्यंतचा भाग झाकावा आणि स्त्रीने चेहरा, तळहात व पाय (घोट्याच्या खालील भाग) सोडून संपूर्ण शरीर झाकणे आवश्यक आहे.

(५) काबागृहाकडे तोंड करून नमाज पढणे.

(६) नियत (इच्छा) : नमाज सुरू करताना ही इच्छा (नियत) व्यक्त करणे आवश्यक आहे की कोणती, कोणत्या वेळेची आणि किती रकअत पढणार आहे.

फराइज (अनिवार्य गोष्टी)

काही गोष्टी अशा आहेत ज्या नमाजमध्ये पूर्ण करणे अनिवार्य आहे. जर त्यांच्यापैकी एकही गोष्ट राहिली तर नमाज होणार नाही. यांचा तपशील असा-

१. तकबीरे तहरीमा : म्हणजे 'अल्लाहु अकबर' या शब्दांच्या उच्चाराने नमाजचा प्रारंभ करावा.

२. कियाम : म्हणजे फर्ज (अनिवार्य) नमाज उभे राहून अदा करावी. (नफिल नमाज बसून अदा करण्यास परवानगी आहे.)

३. किरात : म्हणजे पवित्र कुरआनच्या काही आयतींचे पठण करणे.

४. रूकूअ करणे : म्हणजे दोन्ही गुडघ्यावर दोन्ही हात ठेवून वाकून उभे राहणे (जर उभे राहून नमाज अदा करीत असाल तर) आणि जर बसून अदा करीत असाल तर दोन्ही पाय मुडपून त्यावर बसावे. दोन्ही मांड्यांवर गुडघ्यापर्यंत दोन्ही हात पालथे ठेवावेत आणि कमरेतून जमिनीकडे वाकावे.

५. कोमा : म्हणजे रूकूअनंतर सरळ उभे राहावे (जर उभ्याने नमाज अदा करीत असाल तर) आणि बसून नमाज अदा करीत असाल तर रूकूअमधून उठून सरळ बसावे.

६. प्रत्येक रकअतमध्ये दोन सिजदे (कपाळ जमिनीला टेकणे) करणे आणि त्यांच्या दरम्यान बसणे.

७. काअदा : म्हणजे अखेरच्या रकअतमध्ये इतक्या वेळेपर्यंत बसावे की 'अत्तहिय्यात'चे पठण करता यावे.

८. सलाम फेरून (काअदामध्ये बसल्या बसल्या तोंड उजव्या व डाव्या बाजूला फिरविणे) नमाज समाप्त करणे.

म्हणजे काअदामधील अत्तहिय्यात, दरूद शरीफ व आणखी एका दुआचे पठण केल्यानंतर प्रथम उजवीकडे व नंतर डावीकडे 'अस्सलामु अलैकुम व रहमतुल्ला' उच्चारित तोंड फिरवावे. या कृतीबरोबरच नमाज संपते.

नमाजसाठी शुचिर्भूतता

गुस्ल, वुजू, तयम्मुम

१) गुस्ल (स्नान) : जर गुस्ल अनिवार्य असेल तर 'बिस्मिल्लाहिर्रहमानिर्रहीम' म्हणून स्वच्छ, पवित्र होण्याच्या निश्चिती (इच्छेचा) उच्चार करा. मग दोन्ही हात मनगटापर्यंत धुवा, शरीरावर कोठे घाण लागली असेल तर ती डाव्या हाताने स्वच्छ करा, नंतर वुजू (हात, पाय, तोंड वगैरे धुणे) करा. त्यानंतर संपूर्ण शरीरावर पाणी ओतून आंघोळ करा. शरीराचा केसाएवढा भागदेखील कोरडा राहिला तर मनुष्य नापाक (अशुद्ध) राहिल.

२) वुजू : वुजू नियत म्हणत तीन वेळा दोन्ही हात मनगटापर्यंत धुवा आणि बोटांत बोटे घालून (खिलाल) धुवा, मिस्वाक (दात घासण्याची लाकडी कांडी) असेल तर मिस्वाकने दात स्वच्छ करा, नाही तर शहादतच्या बोटाने (अंगठ्याजवळील बोटाने) दात घासून स्वच्छ करा. मग तीन वेळा पाण्याने चूळ भरा, मग नाकात पाणी घालून डाव्या हाताच्या करंगळीने नाकपुड्या स्वच्छ करा. मग तीन वेळा चेहरा धुवा, कपाळावरील केसांपासून हनुवटीच्या खालपर्यंत आणि दोन्ही कानांच्या पाळ्यांपर्यंत तीन वेळा चेहरा धुवा. जर दाढी असेल तर दाढीत बोटे फिरवून धुवा (खिलाल करा). त्यानंतर दोन्ही हात भिजवून डोके, मान व कानांचा मसह करा (ओले हात फिरवा). अखेरीस दोन्ही पाय, प्रथम उजवा, मग डावा पाय घोट्यासह धुवा आणि पायांच्या बोटांत डाव्या हाताची करंगळी घालून स्वच्छ (खिलाल) करा. पाय धुण्यासाठी डाव्या हाताचा उपयोग करा.

३) तयम्मुम : जर पाणी मिळाले नाही अथवा मनुष्य आजारी असेल किंवा शरयी (इस्लामी कायद्याप्रमाणे) अडचण असेल तर शुचिर्भूतता (पाकी) तयम्मुमने प्राप्त केली जाऊ शकते. तयम्मुमची पद्धत अशी आहे की माणसाने प्रथमतः तयम्मुमची नियत करावी, मग 'बिस्मिल्लाहिर्रहमानिर्रहीम' म्हणून स्वच्छ मातीवर अथवा एखाद्या अशा वस्तूवर, ज्यावर स्वच्छ माती बसलेली असेल, दोन्ही हात मारून एकदा आपल्या चेहऱ्यावर फिरवा आणि दुसऱ्यांदा हात मारून कोपरासह दोन्ही हातावर फिरवा, जर हातात धूळ किंवा माती जास्त लागल्यास ती झाडा.

अजान

नमाजची वेळ झाल्यावर नमाज पढण्यापूर्वी अजान ('अजान' अरबी भाषेतील शब्द आहे. याचा अर्थ 'बोलविणे', 'पुकारणे', 'घोषणा करणे' असा होतो. इस्लामी परिभाषेत नमाजसाठी बोलविण्यास 'अजान' असे म्हणतात. अजान म्हणणाऱ्याला 'मुअज्जिन' म्हणतात.) म्हटले जाते. अजान म्हणणारा काबागृहाकडे तोंड करून उभा राहिल आणि आपल्या दोन्ही कानांत बोटे घालील जेणेकरून मोठ्या आवाजात लोकांना बोलविले जावे. अजानचे शब्द असे आहेत-

सर्वप्रथम अजान म्हणणारा चार वेळा म्हणेल-

"अल्लाहु अकबर, अल्लाहु अकबर, अल्लाहु अकबर, अल्लाहु अकबर."

अर्थात- अल्लाह सर्वांत महान आहे, अल्लाह सर्वांत महान आहे, अल्लाह सर्वांत महान आहे, अल्लाह सर्वांत महान आहे.

मग दोन वेळा म्हणेल-

"अशहदु अल्लाऽइलाहा इल्लल्लाह, अशहदु अल्लाऽइलाहा इल्लल्लाह."

अर्थात- मी ग्वाही देतो की अल्लाहशिवाय कोणीही 'इलाह' (उपास्य, अल्लाह, स्वामी की ज्याची गुलामी केली जावी) नाही. मी ग्वाही देतो की अल्लाहशिवाय कोणीही 'इलाह' नाही.

मग तो दोन वेळा म्हणेल,

"अशहदु अन्न मुहम्मदर्सूलुल्लाह, अशहदु अन्न मुहम्मदर्सूलुल्लाह."

अर्थात- मी ग्वाही देतो की (आदरणीय) मुहम्मद अल्लाहचे पैगंबर आहेत. मी ग्वाही देतो की (आदरणीय) मुहम्मद अल्लाहचे पैगंबर आहेत.

यानंतर उजवीकडे तोंड वळवून म्हणेल,

"हय्या अलस्सलाह - हय्या अलस्सलाह"

अर्थात- या नमाजकडे - या नमाजकडे.

मग डावीकडे तोंड वळवून म्हणेल,

"हय्या अलल फलाह - हय्या अलल फलाह"

अर्थात- या यशाकडे - या यशाकडे.

यानंतर काबागृहाकडे तोंड करून दोनदा म्हणेल,

"अल्लाहु अकबर, अल्लाहु अकबर."

अर्थात- अल्लाह सर्वांत महान आहे, अल्लाह सर्वांत महान आहे.

यानंतर एकदा म्हणेल,

“लाऽ इलाहा इल्लल्लाह.”

अर्थात- अल्लाहशिवाय कोणी इलाह नाही.

पहाटेची अजान- फक्त पहाटेच्या अजानमध्ये “हय्या अलल फलाह”नंतर असेही म्हणेल-

“अस्सलातु खैरुमिन्नौम - अस्सलातु खैरुमिन्नौम.”

अर्थात- नमाज झोपेपेक्षा श्रेष्ठतर आहे - नमाज झोपेपेक्षा श्रेष्ठतर आहे.

इकामत

फर्ज (अनिवार्य) नमाज जमाअतसह अदा केली पाहिजे. जेव्हा जमाअतने नमाज सुरू होत असेल तर प्रथम इकामत म्हणणे आवश्यक आहे. इकामत नमाजी लोकांपैकी एकजण म्हणेल. इकामतचे शब्दसुद्धा तेच आहेत जे अजानचे आहेत. तथापि ‘हय्या अलल फलाह’नंतर असेही दोन वेळा म्हणावे,

“कदकामतिस्सलाह - कदकामतिस्सलाह.”

अर्थात- नमाज उभी आहे - नमाज उभी आहे.

टीप- पैगंबर मुहम्मद (स.) यांची शिकवण आहे की अजान व इकामत ऐकणाऱ्यांनी सुद्धा हेच शब्द हळू हळू पाठोपाठ उच्चारित राहावे. परंतु जेव्हा अजान अथवा इकामत म्हणणारा ‘हय्या अलस्सलाह’ आणि ‘हय्या अलल फलाह’ म्हणेल तेव्हा ऐकणाऱ्यांनी म्हणावे,

“ला हौला वला कुव्वता इल्ला बिल्लाह”

अर्थात- कोणतीही युक्ती आणि कोणतीही शक्ती अल्लाहच्या माध्यमाशिवाय नाही. इकामत म्हणणारा जेव्हा ‘कदकामतिस्सलाह’ म्हणेल तेव्हा ऐकणाऱ्यांनी असे म्हणावे,

“अकामहा व अदामहा”

अर्थात- अल्लाहने ती कायम व सदैव ठेवावी.

अजानची दुआ

“अल्लाहुम्मा रब्बा हाजिहिदअवतित्ताऽमति वस्सलातिल काऽइमति आति मुहम्मदीनिलवसीलता वलफजीलता वबअसहु मकामम महमूदा निल्लजी वअत्तहू.”

(हदीस : बुखारी)

अर्थात- हे अल्लाह या पूर्ण पुकारण्याच्या व कायम (उभी) होणाऱ्या नमाजच्या स्वामी! आदरणीय मुहम्मद (स.) यांना (आपले) सामिप्य व श्रेष्ठत्व प्रदान कर आणि त्यांना त्या आवडीच्या स्थळी पोचव की ज्याचा तू वायदा केलेला आहे.

नमाजची पद्धत

नियत

नमाज सुरू करताना काबागृहाकडे तोंड करून उभे राहावे आणि नियत करावी. 'नियत' मनातील इच्छेचे नाव आहे आणि हे अगदी पुरेसे आहे की आपण मनःपूर्वक नियत करावी की आपण कोणत्या वेळची किती रकअत नमाज अदा करीत आहात.

पद्धत

नियत केल्यानंतर 'अल्लाहु अकबर' म्हणत दोन्ही हात कानांच्या पाळ्यांपर्यंत उचला आणि उजवा हात डाव्यावर बांधा. त्यानंतर 'सना'चे पठण करा.

सना

“सुबहानकल्लाहुम्मा व बिहमदिका व तबारकस्मुका व तआला जद्दुका वलाऽ इलाहा गैरुका.”

अर्थात- हे अल्लाह! तू पवित्र आहेस. कृतज्ञता व सना (प्रशंसा) तुझ्यासाठीच आहेत. तुझे नाव बरकतचे (भरभराटीचे) आहे. तुझे वैभव सर्वोच्च आहे. तुझ्याशिवाय कोणीही इलाह नाही.

'सना'चे पठण केल्यानंतर 'तअव्वुज' व 'तस्मियह' म्हणवे.

तअव्वुज

“अउजु बिल्लाहि मिनशशैतानिर्रजीम”

अर्थात- मी तिरस्कृत शैतानपासून बचावासाठी अल्लाहच्या आश्रयात येतो.

तस्मियह

“बिस्मिल्लाहिर्रहमानिर्रहीम.”

अर्थात- अल्लाहच्या नावाने (प्रारंभ करतो) जो परम दयाळू व परम कृपाळू आहे.

यानंतर सूरतुल फातिहाचे पठण करा.

सूरतुल फातिहा

अलहम्दु लिल्लाहि रब्बिल आलमीन. अर्रहमानिर्रहीम. मालिकि यौमिद्दीन.

इय्याका नअबुदु व इय्याका नस्तईन. इहदिनस्सिर्रौतल मुस्तकीम.

सिर्रौतल्लजीना अनअमता अलौहिम गैरिल मगजूबि अलौहिम वलज्जवाऽल्लीन.”

अर्थात- स्तुती अल्लाहसाठीच आहे जो संपूर्ण सृष्टीचा पालनकर्ता आहे. अत्यंत दयाळू, अत्यंत कृपाळू आहे. मोबदल्याच्या दिवसाचा स्वामी आहे. आम्ही तुझीच गुलामी करतो आणि तुझेच सहाय्य मागतो. आम्हाला सरळमार्गावर चालव. त्या लोकांच्या मार्गावर

ज्यांच्यावर तू कृपा केलीस. ज्यांच्यावर तुझा प्रकोप झाला नाही व जे भटकलेले नाहीत.
यानंतर म्हणावे,

“आमीन.”

अर्थात- हे अल्लाह असेच होवो. आमची प्रार्थना मान्य कर.

यानंतर पवित्र कुरआनच्या काही आयती अथवा एखाद्या सूरहचे पठण करा. आम्ही येथे काही लहान सूरह देत आहोत.

(१)

“बिस्मिल्लाहिर्रहमानिर्रहीम.”

“वल अस्र. इन्नल इन्साना लफी खुस्र. इल्लल्लजीना आमनू
व अमिलुस्सॉलिहाति व तवा सौ बिलहक्कि. वतवा सौ बिस्सब्र.”

अर्थात- अल्लाहच्या नावाने जो परम दयाळू व परम कृपाळू आहे.

काळ साक्षीदार आहे की मनुष्य वास्तविकतः फार तोट्यात आहे, त्या लोकांशिवाय की ज्यांनी इमान आणले आणि ज्यांनी सत्कार्य केले. आणि एक दुसऱ्याला सत्याचा उपदेश व संयमाची ताकीद दिली.

(२)

“बिस्मिल्लाहिर्रहमानिर्रहीम.”

“कुल हुवल्लाहु अहद. अल्लाहुस्समद.
लम यलिद वलम यूलद. वलम यकुल्लहू कुफुवन अहद.”

अर्थात- अल्लाहच्या नावाने जो परम दयाळू व परम कृपाळू आहे.

सांगा तो अल्लाह एकच आहे. अल्लाह निरपेक्ष आहे. सर्वांच्या गरजा भागविणारा. त्याची कोणतीही संतती नाही. तो कुणाची संतती नाही. (तो कुणाचा बापही नाही व मुलगाही नाही आणि त्याच्यासारखा कोणीही नाही.

(३)

“बिस्मिल्लाहिर्रहमानिर्रहीम.”

“कुल अऊजु बिरब्बिल फलक. मिन शरि मा खलक. व मिन शरि गासिकिन इजा
वकब. व मिन शरित्रनफ्फासाति फिल उकद. व मिन शरि हासिदिन इजा हसद.”

अर्थात- अल्लाहच्या नावाने जो परम दयाळू व परम कृपाळू आहे.

सांगा, मी आश्रय मागतो प्रातःकाळच्या स्वामीचे, त्या प्रत्येक वस्तूच्या उपद्रवापासून जी त्याने उत्पन्न केली आहे. आणि रात्रीच्या अंधकाराच्या उपद्रवापासून की जेव्हा तो पसरतो. आणि गाठीवर फुंकणारे (किंवा फुंकणाऱ्या स्त्रिया) यांच्या उपद्रवापासून व

मत्सरग्रस्ताच्या उपद्रवापासून की जेव्हा तो मत्सर करतो.

(४)

“बिस्मिल्लाहिर्रहमानिर्रहीम.”

“कुल अऊजु बिरब्बित्रास. मलिकित्रास. इलाहित्रास. मिन शर्रिल वस्वासिल खत्रास.
अल्लजी. युवसविसु फी सुदूरित्रास. मिनल जिन्नति वत्रास.”

अर्थात- अल्लाहच्या नावाने जो परम दयाळू व परम कृपाळू आहे.

सांगा मी आश्रय मागतो मानवांच्या पानलकर्त्यांचे, मानवांच्या बादशाहचे. मानसांच्या खऱ्या बादशाहचे, त्या आशंका वसविणाऱ्याच्या उपद्रवापासून जो वारंवार परतून येतो, जो लोकांच्या मनात आशंका निर्माण करतो, मग तो जित्रांमधून असो की माणसांमधून.

यानंतर ‘अल्लाहु अकबर’ म्हणत रुकूअ करावे. रुकूअमध्ये हाताच्या बोटांना गुडघ्यावर ठेवून वाकावे आणि तीन वेळा म्हणावे,

“सुबहाना रब्बियल अजीम”

अर्थात- माझा पालनकर्ता फार वैभवसंपन्न आहे. (प्रत्येक प्रकारच्या वाईट गोष्टी व अनेकेश्वरवादापासून) पवित्र आहे.

मग सरळ उभे राहत म्हणावे,

“समिअल्लाहु लिमन हमिदह”

अर्थात- अल्लाहने त्याचे ऐकले ज्याने त्याच्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त केली आणि स्तुती केली.

आता उभ्या उभ्या म्हणावे,

“रब्बना व लकल हम्द.”

अर्थात- हे आमच्या पालनकर्त्या! कृतज्ञता व स्तुती तुझ्यासाठीच आहे.

आता ‘अल्लाहु अकबर’ म्हणत सजघात जा. नाक, कपाळ, तळहात व गुडघ्यांना नम्रतापूर्वक जमिनीवर टेकून सिजदा करा आणि सिजद्याच्या स्थितीत तीन वेळा म्हणा,

“सुबहाना रब्बियल अअला.”

अर्थात- पवित्र व श्रेष्ठ आहे माझा उच्च दर्जाचा पालनकर्ता.

आता ‘अल्लाहु अकबर’ म्हणत सजघातून डोके वर उचला व डावा पाय अंथरून त्यावर अशा प्रकारे सरळ बसा की तळहात मांड्यांवर पसरलेले असावेत आणि बोटे काबागृहाच्या दिशेला असावेत. मग म्हणा,

“अल्लाहुम्मगफिरली वर्हमनी वाहदिनी वजबूरनी वआफिनी वर्जुकनी वरफानि.”

अर्थात- हे अल्लाह! मला माफ कर, माझ्यावर दया कर, मला मार्गदर्शन कर, मला खुशाली प्रदान कर आणि मला रोजी प्रदान कर.

यानंतर 'अल्लाहु अकबर' म्हणत दुसरा सजदा करा आणि मग 'सुबहाना रब्बिअल अअला.' म्हणा.

दुसरा सजदा केल्यानंतर 'अल्लाहु अकबर' म्हणत सजद्यातून डोके उचला आणि सरळ उभे राहून हात बांधा. या दुसऱ्या सजद्याबरोबर तुमची एक रकअत पूर्ण झाली.

दुसऱ्या रकअतचा दुसरा सजदा केल्यानंतर अशा प्रकारे सरळ बसा की तळहात मांड्यांवर पसरलेले असावेत आणि बोटे काबागृहाच्या दिशेला असावीत. मग बसल्या-बसल्या हे पठण करावे,

“अतहिय्यातु लिल्लाहि वस्सलवातु वत्थिबातु अस्सलामु अलैका अय्युहन्नबिय्यु व रमतुल्लाहि व बरकातुहू अस्सलामु अलैना व अला इबादिल्लाहिस्सौलिहीन.

अशहदु अन लाइलाहा इल्लल्लाहु व अशहदु अन्ना मुहम्मदन अब्दुहू व रसूलुहू.”

अर्थात- सलामी, नमाज व सर्व पवित्र गोष्टी अल्लाहसाठीच आहेत. हे पैगंबर (स.)! आपणावर सलामती (सुरक्षा, शांती) असो आणि अल्लाहची कृपा व भरभराटी असो. आम्हावर व अल्लाहच्या पुण्यशील दासांवर सलामती असो. मी ग्वाही देतो की अल्लाहशिवाय कोणीही 'इलाह' नाही आणि मी ग्वाही देतो की आदरणीय मुहम्मद (स.) त्याचे दास व त्याचे पैगंबर आहेत.

टीप- 'अशहदु अन लाइलाहा' म्हणत असता तर्जनीचे बोट उंचवावे व 'इल्लल्लाहु' म्हणत खाली पूर्वस्थितीत आणावे.

जर केवळ दोन रकअतची नियत केली असेल तर 'अतहिय्यात'नंतर 'दरुद शरीफ' व 'दुआ'चे (जे आम्ही पुढे दिले आहेत) पठण करावे आणि उजवीकडे व डावीकडे सलाम फेरावे. परंतु जर तीन अथवा चार रकअतची नियत केली असेल तर 'अतहिय्यात'चे पठण झाल्यानंतर 'दरुद शरीफ' व 'दुआ'चे पठण न करता 'अल्लाहु अकबर' म्हणत उभे राहावे व दुसऱ्या रकअतप्रमाणे तिसरी व चौथी रकअत पूर्ण कराव्यात.

जर फर्ज (अनिवार्य) नमाजच्या तीन अथवा चार रकअत अदा करीत असाल तर तिसऱ्या व चौथ्या रकअतमध्ये सूरह फातिहा (अलहम्दुल्लाह) नंतर पवित्र कुरआनमधील कोणताही सूरह अथवा आयतीचे पठण न करता सूरह फातिहानंतर रुकू अ करा. जर सुन्नत किंवा नफीलच्या चार रकअत अदा करीत असाल तर सूरह फातिहानंतर कोणत्याही सूरहचे पठण त्याचप्रमाणे करा ज्याप्रमाणे पहिल्या दोन रकअतमध्ये केले जाते. अखेरच्या रकअतनंतर बसून पुन्हा 'अतहिय्यात'चे पठण करा व त्यानंतर दरुद शरीफ व दुआचे पठण करून सलाम फेरा. दरुद शरीफ व दुआ पुढीलप्रमाणे आहेत.

दरुद शरीफ

“अल्लाहुम्मा सल्लि अला मुहम्मदिन व अला आलि मुहम्मदिन कमा सल्लैता अला इब्राहीमा व अला आलि इब्राहीमा इन्नका हमीदुन मजीद. अल्लाहुम्मा बारिक अला मुहम्मदिन व अला आलि मुहम्मदिन कमा बारकता अला इब्राहीमा व अला आलि इब्राहीमा इन्नका हमीदुन मजीद.”

अर्थात- हे अल्लाह! आदरणीय मुहम्मद (स.) यांच्यावर व आदरणीय मुहम्मद (स.) यांच्या 'आल' (ते लोक जे पैगंबर मुहम्मद (स.) यांच्या धर्माचा अवलंब करतात व अल्लाहच्या श्रेष्ठत्वासाठी प्रयत्न करतात, मग ते त्यांची संतती असो की अन्य) वर कृपा पाठव, ज्याप्रमाणे तू कृपा पाठविलीस पैगंबर इब्राहीम (अ.) आणि पैगंबर इब्राहीम (अ.) यांच्या 'आल'वर निस्संदेह तू कृतज्ञता व्यक्त करण्यास व स्तुती करण्यास लायक व श्रेष्ठ आहेस. हे अल्लाह! बरकत (भरभराट) उतरव, आदरणीय मुहम्मद (स.) यांच्यावर आणि मुहम्मद (स.) यांच्या 'आल'वर. ज्याप्रमाणे तू बरकत उतरविलीस पैगंबर इब्राहीम (अ.) वर आणि इब्राहीम (अ.) यांच्या 'आल'वर. निःसंशय तू कृतज्ञता व्यक्त करण्यास व स्तुती करण्यास योग्य व श्रेष्ठ आहेस.

दरुद शरीफनंतर एखादी पवित्र कुरआन व हदीसने प्रमाणित असलेल्या दुआचे पठण करा. अशीच ही एक दुआ आहे,

“अल्लाहुम्मा इन्नी जलमतु नप्सी जुल्मन कसीरव वला यगफिरुज्जुनुबा इल्ला अन्ता फगफिरली मगफिरतम मिन इन्दिका वर्हमनीऽ इन्नका अन्तलगफूररहीम.”

अर्थात- हे अल्लाह! निस्संदेह तुझी अवज्ञा करून मी स्वतःवर फार जुलूम केला आहे आणि तुझ्याशिवाय पापाबद्दल क्षमादान करणारा कोणीही नाही. म्हणून तू मला क्षमा कर आणि विशेषकरून आपल्याकडून क्षमादान कर. आणि माझ्यावर कृपा उतरव. निःशंक तू क्षमा करणारा अत्यंत कृपाळू आहेस.

दुआनंतर प्रथम उजवीकडे व मग डावीकडे तोंड फिरवत दोन्ही वेळा म्हणा,

“अस्सलामु अलैकुम व रहमतुल्लाह.”

अर्थात- अल्लाहची सलामती व कृपा तुम्हावर असो.

अशा प्रकारे सलाम फेरल्यावर नमाज पूर्ण झाली.

वितरची नमाज

इशाच्या फर्ज व सुन्नत नमाजनंतर वितर नमाज अदा करणे आवश्यक आहे. वितरच्या तीन रकअतपैकी दोन रकअत तर त्याचप्रमाणे अदा करा ज्याप्रमाणे अन्य नमाजमध्ये अदा केल्या जातात. दुसऱ्या रकअतमध्ये अन्नहिय्यातचे पठण केल्यानंतर उभे राहा आणि हात बांधा. तिसऱ्या रकअतमध्ये सूरह फातिहानंतर आणखी एखाद्या सूरहचे

पठण करा आणि रुकूअमध्ये जाण्यापूर्वी 'अल्लाहु अकबर' म्हणत दोन्ही हात कानापर्यंत उचला आणि बांधा. नंतर दुआए कुनूतचे पठण करा,

दुआए कुनूत

“अल्लाहुम्मा इन्ना नस्तईनुका व नस्तगफिरुका व नुअमिनु बिका व नतवक्कलु अलैका व नुस्नी अलैकल खैर व नश्कुरुका वला न कफुरुका व नखलउ व नतरुकु मय्यफजुरुका अल्लाहुम्मा इय्याका नअबुदु वल कानुसल्ली व नसजुदु व इलैका नसआ व नहफिदु नर्जू रहमतका व नखशा अजाबका इन्ना अजाबका बिलकुप्फारि मुलहिक.”

अर्थात- हे अल्लाह! आम्ही तुझ्याकडून सहाय्याची याचना करतो आणि तुझ्याकडे क्षमा मागतो आणि तुझ्यावर श्रद्धा बाळगतो व तुझ्यावर भरवसा ठेवतो. सदाचारासह तुझी स्तुती करतो आणि तुझे उपकार मानतो व तुझ्याशी कृतघ्नता करित नाही आणि जो तुझे म्हणणे ऐकत नाही त्याला आम्ही सोडून देतो आणि त्याच्यापासून वेगळे होतो. हे अल्लाह! मी तुझीच गुलामी करतो. आणि आम्ही तुझ्यासाठीच नमाज अद्रा करतो व तुलाच सजदा करतो, आम्ही तुझ्याकडेच धाव घेतो आणि तुझीच सेवा बजावतो. आम्ही तुझ्याच कृपेची आशा बाळगतो आणि तुझ्या प्रकोपाचे भय बाळगतो. निस्संदेह तुझा प्रकोप इन्कार करणाऱ्यावर अवश्य होईल.

या दुआनंतर रुकूअ व सजदे करावेत आणि अत्तहिय्यात, दरुद शरीफ व दुआनंतर सलाम फेरावे.

जमाअतसह नमाज

पुरुषांनी फर्ज नमाज मस्जिदमध्येच अदा केली पाहिजे. फक्त दोन नमाजी जरी आले तरी त्यांनी आपणापैकी एकाला इمام बनवावे.

‘इकामत’नंतर इمام ‘अल्लाहु अकबर’ म्हणत नियत बांधील. ‘मुक्तदी’ (इमामच्या नेतृत्वात नमाज अदा करणारे लोक) यांनीसुद्धा नियत बांधावी व हळू ‘सना’चे पठण करावे. रकअत (ज्यात इمام मोठ्या आवाजात सूरह फातिहा व पवित्र कुरआनचे मोठ्या आवाजात पठण करतो) मध्ये मुक्तदीनी शांत राहावे आणि त्यांनी लक्षपूर्वक ऐकावे. काही आलिमांच्या (धर्मतज्ञांच्या) मताप्रमाणे ‘सिरी’ रकअतीत (ज्यात इمام सूरह फातिहा व पवित्र कुरआनचे मनातल्या मनात पठण करतो.) मुक्तदीनीसुद्धा सूरह फातिहाचे मनातल्या मनात पठण करावे. नमाजमधील बाकीच्या सर्व दुआ व तसबीहातचे (स्तुतीवचन) सुद्धा मुक्तदीने पठण करावे. तथापि रुकूअमधून उठताना जेव्हा इمام ‘समी अल्लाहु लिमन हमिदा’ म्हणेल तेव्हा मनातल्या मनात ‘रब्बना लकल हम्द’ म्हणावे.

जर एखादा नमाजी जमाअतमध्ये त्या वेळी येऊन सामील झाला जेव्हा इमामने एक अथवा एकापेक्षा अधिक रकअत पूर्ण केल्या असतील तर त्या नमाजीने इमामच्या नेतृत्वात

जितक्या रकअती मिळतील तितक्या पूर्ण कराव्यात. परंतु शेवटच्या रकअतनंतर जेव्हा सर्वजण बसतील तेव्हा त्याने मनातल्या मनात 'अत्तहिय्यात'चे पठण करून शांत बसावे. जेव्हा इमाम सलाम फेरील तेव्हा त्याने सलाम फेरू नये व उभे राहून राहिलेल्या रकअती एकट्यानेच पूर्ण कराव्यात आणि त्यात सूरह फातिहा व पवित्र कुरआनच्या आयती व जे काही पठण केले जाते त्या सर्वांचे पठण करावे.

जर मगरिबच्या (संध्याकाळच्या) नमाजमधील दोन रकअत राहिल्या असतील तर इमामने सलाम फेरल्यानंतर उभे राहून राहिलेल्या रकअतीपैकी एक रकअत पढून बसावे. मग 'अत्तहिय्यात'चे पठण केल्यानंतर उभे राहावे व राहिलेली एक रकअत पूर्ण करावी.

जर चार रकअतींच्या नमाजमधील तीन रकअती राहिल्या असतील तर उभे राहून राहिलेल्या रकअतीपैकी एक रकअत पूर्ण करून बसावे व 'अत्तहिय्यात'चे पठण केल्यानंतर पुन्हा उभे राहून उरलेल्या दोन रकअती पूर्ण कराव्यात.

जर एखाद्या नमाजची एखादी रकअत राहिली असेल व त्याने विसरून एकीकडे अथवा दोन्हीकडे इमामबरोबर सलाम फेरले, परंतु त्याला लगेच आठवले अथवा कुणी त्याला आठवण करून दिली तर न बोलता चटकन उभे राहावे आणि रकअत पूर्ण करावी. जर उशीर झाला, परंतु अद्याप बोलला नाही तरीसुद्धा उभे राहून राहिलेली रकअत पूर्ण करावी, परंतु आता मात्र 'सजदा-ए-सहू' करावा आणि जर इमामबरोबर सलाम फेरल्यावर काही बोलला तर नमाज वाया गेली, त्याने संपूर्ण नमाज पुन्हा पढणे आवश्यक आहे.

इमाम रुकूअमध्ये आहे आणि नमाजी मनुष्य जमाअतमध्ये सामील झाला आणि त्याला रुकूअ मिळाला तर त्याची ती रकअत सुटली नाही, परंतु रुकूअ मिळण्याच्या लालसेने पळणे व घाई करण्यास मनाई आहे. शांतपणे नियत बांधून 'अल्लाहु अकबर' म्हणावे व त्यानंतर दुसऱ्यांदा 'अल्लाहु अकबर' म्हणत रुकूअमध्ये जावे. घाईमुळे जर 'तकबीर-ए-तहरीमा' (अल्लाहु अकबर) तो म्हणू शकला नाही तर नमाज होणार नाही.

जुमाची नमाज

जुमाची नमाज प्रत्येक मुस्लिम पुरुषासाठी अनिवार्य (फर्ज) आहे. स्त्रिया, आजारी व प्रवाशांवर अनिवार्य नाही. तथापि जर पढल्यास अदा होईल. ही नमाज शुक्रवारी जुहरच्या नमाजच्या वेळी अदा केली जाते. परंतु यात चार रकअत फर्ज (अनिवार्य) नमाजऐवजी केवळ दोन रकअत फर्ज नमाज अदा केली जाते. जर एखादा मनुष्य काही अपरिहार्य कारणामुळे जुमाची नमाज अदा करू शकला नाही तर त्याला जुहरची नमाज पढली पाहिजे. जुमाची नमाज जमाअतसह मस्जिदमध्येच अदा केली जाऊ शकते. एकटा-एकटा अदा करू शकत नाही.

जुमाची फर्ज नमाज पढण्यापूर्वी इमाम मींबरवर बसेल, मग मुअज्जिन अजान देईल.

मग इमाम मींबर (प्रवचन देण्यासाठी इमामकरिता बनविलेला मंच) वर उभा राहून दोन खुतबे (प्रवचन) देईल. जेव्हा खुतबा दिला जात असेल तेव्हा लोकांनी शांतीपूर्वक तो ऐकला पाहिजे. येथपावेतो की खुतबा सुरू झाल्यावर कोणीही कोणाला एखाद्या चुकीच्या कामासाठी समज देण्यासदेखील मनाई आहे.

ईदुलफित्र व ईदुलअजहाची नमाज

दोन्ही ईदच्या दोन दोन रकअत पढणे आवश्यक आहे. या दोन्ही नमाज वस्तीच्या बाहेर जमाअतसह अदा केल्या जातात. जर जमाअत मिळाली नाही तर एकटा मनुष्य ती अदा करू शकत नाही. या नमाजांची वेळ सकाळी सूर्य वर आल्यापासून सूर्य आकाशात ढळेपर्यंत आहे. या नमाज अदा करावयास जाताना व परत येतानासुद्धा या तकबीर पठण करीत राहावे,

“अल्लाहु अकबर, अल्लाहु अकबर, लाऽ इलाहा इल्लल्लाहु वल्लाहु अकबर,
अल्लाहु अकबर व लिल्लाहिल हम्द.”

अर्थात- अल्लाह सर्वांत महान आहे. अल्लाह सर्वांत महान आहे. त्याच्याशिवाय कोणीही ‘इलाह’ नाही आणि अल्लाह सर्वांत महान आहे, अल्लाह सर्वांत महान आहे आणि स्तुती व कृतज्ञता अल्लाहसाठीच आहे.

नमाज अदा करून परत येताना मार्ग बदलून दुसऱ्या मार्गाने परत यावे. ईदुलफित्रमध्ये ही तकबीर हळू हळू व ईदुलअजहामध्ये काहीशा आवाजाने म्हटली पाहिजे.

पद्धत

ईदच्या नमाजमध्ये इतर नमाजपेक्षा सहा तकबीर (अल्लाहु अकबर) जादा असतात.

ईदची नमाज अदा करताना सर्वप्रथम नियत केली पाहिजे की आपण दोन रकअत वाजिब नमाज ईदची सहा अधिक तकबीरसह जमाअतबरोबर अदा करीत आहात. नियत केल्यानंतर इमाम मोठ्या आवाजाने ‘अल्लाहु अकबर’ म्हणत आपले हात कानाच्या पाळ्यापर्यंत उंच नेईल व नियत (हात) बांधील. त्याच्या पाठोपाठ मुक्तदी हळू आवाजाने ‘अल्लाहु अकबर’ म्हणत नियत बांधतील. आता इमाम व सर्व मुक्तदी दोघे सना-‘सुबहानकल्लाहुम्मा...’चे पठण करतील. यानंतर इमाम मोठ्या आवाजाने ‘अल्लाहु अकबर’ म्हणत आपले हात कानापर्यंत नेईल व खाली सोडील. मुक्तदीसुद्धा असेच करतील. दुसऱ्यांदा पुन्हा इमाम हात कानापर्यंत नेत ‘अल्लाहु अकबर’ म्हणेल व हात खाली सोडून देईल. मुक्तदीसुद्धा तसेच करतील. मग इमाम तिसऱ्यांदा ‘अल्लाहु अकबर’ म्हणत हात कानापर्यंत नेऊन हात बांधील. मुक्तदीसुद्धा असेच करतील. आता इमाम तअव्वुज, तस्मियह, सूरह फातिहा व पवित्र कुरआनमधील एखादा सूरह किंवा काही आयतींचे पठण मोठ्या आवाजात करील. त्यानंतर रुकूअ व सजदे करील. मुक्तदीसुद्धा रुकूअ व सजदे

करतील. मग इमाम व मुक्तदीची पहिली रकअत पूर्ण होईल व ते दुसऱ्या रकअतसाठी उभे राहतील.

दुसऱ्या रकअतमध्ये इमाम सूरह फातिहा व पवित्र कुरआनमधील एखाद्या सूरह अथवा काही आयतींचे मोठ्या आवाजात पठन करतील. मग रुकूमध्ये जाण्यापूर्वी मोठ्या आवाजाने 'अल्लाहु अकबर' म्हणत कानापर्यंत हात उचलील व सोडून देईल. मुक्तदीदेखील तसे करतील, परंतु मनातल्या मनात 'अल्लाहु अकबर' म्हणतील. दुसऱ्यांदा व तिसऱ्यांदासुद्धा इमाम 'अल्लाहु अकबर' म्हणत कानापर्यंत हात नेईल व सोडून देईल. मुक्तदीदेखील त्याचे अनुकरण करतील. चौथ्या वेळी इमाम हात न उचलता 'अल्लाहु अकबर' म्हणत रुकूमध्ये जाईल. मुक्तदीसुद्धा तसेच करतील. सजदे करून सर्वजण बसतील. 'अत्तहिय्यात, दरुद शरीफ व एक दुआ'चे पठण करून सलाम फेरतील व अशा प्रकारे नमाज पूर्ण होईल. नमाजानंतर इमाम लगेच मींबरवर (मंचावर) चढेल आणि दोन प्रवचने (खुतबे) देईल. प्रवचनांनंतर दुआ होईल.

आजाऱ्याची नमाज

जर मनुष्य आजारी असेल तरीसुद्धा त्याने नमाज सोडू नये. तथापि जर तो उभा राहून नमाज अदा करू शकत नसेल तर बसून अदा करावी आणि जर बसूनदेखील अदा करू शकत नसेल तर अंधरुणावर पडल्या पडल्या नमाज अदा करावी. आणि रुकूअ व सजदे खुणांनी (इशाऱ्याने) करावेत.

'जनाजा'ची नमाज

(मृतकाला सदगती मिळण्याची नमाज)

जर एखाद्या मुस्लिमाचे निधन झाले तर त्याला दफन (पुरणे) करण्यापूर्वी 'नमाज जनाजा' अदा करणे आवश्यक आहे. या नमाजमध्ये मृतकाची मुक्ती व क्षमादान आणि आपल्या कल्याणासाठी दुआ (प्रार्थना) केली जाते. जनाजाची नमाज उभ्याने अदा केली जाते. यात रुकूअ, सजदे असत नाहीत. याची पद्धत अशी आहे की प्रेताला शरीरत (इस्लामी धर्मकायदा) प्रमाणे स्नान घालून कफन (शावावर घालण्याचे वस्त्र) नेसवावे. मग जनाजा (शवपेटी) समोर ठेवावा. एकाने इमाम बनावे, बाकीच्या लोकांनी इमामच्या पाठीमागे विषम संख्येत सफे (रांगा) बनवून उभे राहावे. मग इमाम मृताच्या वारसाकडे नमाजे जनाजा पढविण्याची (नेतृत्व करण्याची) परवानगी मागेल. परवानगी मिळाल्यावर तो नमाज सुरू करील.

प्रथम इमामने या नमाजची नियत करावी, त्यानंतर मोठ्या आवाजात 'अल्लाहु अकबर' म्हणत तो कानापर्यंत हात उचलील व हात बांधील. इमामच्या पाठोपाठ नमाजे जनाजा अदा करणारे लोकसुद्धा असेच करतील. तथापि ते लोक 'अल्लाहु अकबर'

मनातल्या मनात म्हणतील. मग इमाम व मुक्तदी 'सना' म्हणजे 'सुबहानकल्लाहुम्मा' पढतील. 'सना'नंतर इमाम हात बांधलेल्या अवस्थेत मोठ्या आवाजने 'अल्लाहु अकबर' म्हणेल व मुक्तदीसुद्धा हळू 'अल्लाहु अकबर' म्हणतील. आता इमाम व मुक्तदीनी मनातल्या मनात 'दरुद शरीफ' म्हणजे 'अल्लाहुम्मा सल्लिअला व अल्लाहुम्मा बारिक'चे पठण करावे. यानंतर इमाम पुन्हा मोठ्या आवाजाने 'अल्लाहु अकबर' म्हणेल आणि मुक्तदी हळू आवाजात म्हणतील. प्रेत जर एखाद्या प्रौढाचे असेल तर इमाम व मुक्तदीनी या दुआचे पठण करावे,

“अल्लाहुम्मगफिर लिहय्यिना व मय्यितिना व शाहिदिना व गाऽइबिना व सगीरिना व कबीरिना व जकरिना व उन्साना. अल्लाहुम्मा मन अहयैयतहू मित्रा फआहइही अलल इस्लामी वमन तवप्फैतहू मित्रा फतवप्फहू अलल इमान.”

अर्थात- हे अल्लाह! क्षमा कर आमच्या जिवंत लोकांना व आमच्या मृत लोकांना. आमच्या हजर लोकांना व गैरहजर लोकांना, आमच्या लहानांना व मोठ्यांना. आमच्यातील पुरुषांना व आमच्यातील स्त्रियांना. हे अल्लाह! तू आमच्यातील ज्याला जिवंत ठेवशील त्याला इस्लामवर जिवंत ठेव आणि आमच्यापैकी ज्याला उठवशील (मृत्यू देशील) त्याला इमानसह उठव.

जर प्रेत एखाद्या बालकाचे असेल तर या दुआचे पठण करावे-

“अल्लाहुम्मज अलहु लना फरतन् वजअलहु लना अजरन् व जुखरन् वजअलहु लना शाफिअन् व मुशप्फअ.”

अर्थात- हे अल्लाह! या (बालका)ला आमच्यासाठी पुढे जाऊन व्यवस्था करणारा बनव आणि त्याला आमच्यासाठी पुण्याचे कारण व वेळी उपयोगी पडणारा बनव आणि त्याला आमची शिफारस करणारा बनव व ज्याची शिफारस स्वीकारली जावी.

जर प्रेत बालिकेचे असेल तर या दुआचे पठण करावे,

“अल्लाहुम्मज अलहु लना फरतन् वजअलहा लना अजरन् व जुखरन् वजअलहा लना शाफिअन् व मुशप्फअ.”

अर्थात- हे अल्लाह! या (बालिके) ला आमच्यासाठी पुढे जाऊन व्यवस्था करणारी बनव आणि तिला आमच्यासाठी पुण्याचे कारण व वेळप्रसंगी उपयोगी पडणारी बनव आणि हिला आमची शिफारस करणारी बनव आणि तिची शिफारस मंजूर होत असावी.

यानंतर इमाम हात बांधलेल्या अवस्थेत मोठ्या आवाजात 'अल्लाहु अकबर' म्हणेल आणि मग प्रथम उजवीकडे व नंतर डावीकडे तोंड फिरवत 'अस्सलामु अलैकुम व रहमतुल्लाह' म्हणेल. दुसरे लोकदेखील हळू 'अल्लाहु अकबर' म्हणतील व उजवीकडे व डावीकडे सलाम फेरतील.

नमाज जनाजा पूर्ण झाली. यानंतर प्रेताचा शरीर अत (इस्लामी कायदा) प्रमाणे दफनविधी करा.

प्रवाशाची नमाज

प्रवासात फर्ज (अनिवार्य) नमाज 'कसर' केली जाते. कसरचा अर्थ असा आहे की, प्रवाशाने जुहर, अस्त्र व इशा या नमाज चार रकअत फर्जऐवजी केवळ दोन रकअत अदा कराव्यात. मनाला वाटल्यास सुन्नत अदा करा, तथापि फजरची (प्रातःकाळ) सुन्नत व इशाची वितर नमाज अदा करणे आवश्यक आहे.

जर प्रवासी एखाद्या अशा इमामच्या पाठीमागे नमाज अदा करित असेल जो प्रवासी नाही तर अशा स्थितीत त्याने इमामचे अनुकरण करावे म्हणजे त्याने कसर करू नये.

कजा नमाज

जर एखाद्या विवशतेमुळे (उदाहरणार्थ, झोपी गेला अथवा विसरला) एखाद्या नमाजची वेळ निघून गेली आणि मनुष्य नमाज अदा करू शकला नाही तर ही राहिलेली नमाज एखाद्या अन्य वेळी अदा करणे आवश्यक आहे. यालाच नमाजची कजा म्हणतात. कजा नमाज अदा करण्यापूर्वी हे आवश्यक आहे की नमाजीने नियत करावी की तो कोणती नमाजची कजा अदा करित आहे. कजा केवळ फर्ज व वाजिब नमाजची अदा केली जाते.

सजद-ए-सहू (चुकीबद्दल सजदा)

नमाजच्या आवश्यक गोष्टीत जर चूकभूल झाली तर 'सजद-ए-सहू' करणे आवश्यक आहे, नाहीतर नमाज होत नाही. याची पद्धत अशी आहे की शेवटच्या रकअतमध्ये केवळ 'अत्तहिय्यात'चे पठण करून उजवीकडे सलाम फेरावे. मग दोन सजदे करावेत. त्यानंतर 'अत्तहिय्यात, दरुद शरीफ व दुआ'चे पठण करून दोन्हीकडे सलाम फेरून नमाज पूर्ण करावी.

इतर नमाज

तहज्जुद

ही एक नफील (जी अदा केली तर पुण्य आहे व अदा केली नाही तर पाप नाही) नमाज आहे, जिच्या श्रेष्ठत्वाचा उल्लेख पवित्र कुरआन व हदीसमध्ये आला आहे. तिची वेळ अर्धरात्रीपासून पहाटेपर्यंत आहे. या नमाजमध्ये रकअतीचे बंधन नाही. आदरणीय पैगंबर मुहम्मद (स.) दोन दोन रकअतची निय्यत करून आठ-दहा रकअत अदा करीत असत. ज्याला जितक्या रकअत अदा करणे शक्य असेल तितक्याच त्याने अदा कराव्यात आणि जेव्हा झोप येईल तेव्हा झोपी जावे.

ज्या माणसाला 'तहज्जुद'च्या नमाजची सवय असेल त्याने 'वितर' तहज्जुदनंतर अदा करावी.

तरावीह

'तरावीह' म्हणजे रमजान महिन्यामध्ये उभे राहणे. ही नमाज पुरुष व स्त्रिया दोहोंसाठी 'सुन्नते मुअक्किदा' आहे. (पैगंबर मुहम्मद (स.) फर्ज व वितरशिवाय सुन्नत व नफील अदा करीत असत. त्यापैकी सुन्नत पढण्याची त्यांची परंपरा बनली. सुन्नतमध्ये दोन प्रकार आहेत. (१) सुन्नते मुअक्किदा, (२) सुन्नते गैरमुअक्किदा. यापैकी 'सुन्नते मुअक्किदा'विषयी पैगंबरांनी ताकीद दिली आहे की ती अवश्य अदा करावी.) रमजान महिन्यात इशाच्या फर्ज नमाजनंतर तिची वेळ सुरू होते व पहाटेपर्यंत राहते. तरावीहची नमाज जमाअतसहदेखील अदा केली जाऊ शकते व एकट्यानेसुद्धा. परंतु जमाअतसह अदा करणे श्रेष्ठ आहे. तरावीह दोन दोन रकअत करून अदा करावी आणि प्रत्येक चार रकअतनंतर थोडा वेळ विश्रांती घ्यावी.

काही विद्वानांच्या मते तरावीहच्या नमाजच्या वीस रकअत आहेत तर काहींच्या मते आठ.

वितरची नमाज तरावीहनंतर अदा करावी.

इशराक

सूर्य चांगल्याप्रकारे उगवल्यावर दोन रकअत सुन्नते गैरमुअक्किदा नमाजे इशराक अदा केली जावी.

सलातुज्जुहा (चाश्त)

ही नमाज सुन्नते गैरमुअक्किदा आहे. याची वेळ सूर्य उगवल्यावर एक भाल्याइतका उंच वर आल्यास सुरू होऊन सूर्य ढळेपर्यंत आहे. ही अधिक उशिरा पढणे मुस्तहब (जी गोष्ट केल्यास पुण्य मिळेल परंतु न केल्यास पाप होणार नाही) आहे. यासाठी कमीतकमी दोन रकअत नमाज अदा केली जावी.

सूर्य व चंद्रग्रहणाची नमाज

ही नमाज पुरुष व स्त्री दोघांसाठी सुन्नत आहे. याच्यासाठी जमाअतची अट नाही. तथापि जमाअतसह अदा करणे श्रेष्ठ आहे. याच्यासाठी अजान अथवा तकबीर नसते.. ही दोन रकअतची नमाज आहे आणि याच्या रकअती ग्रहण सुटेपर्यंत दीर्घकाळ चालणाऱ्या असतात. जमाअतची नमाज संपल्यावर प्रवचन (खुतबा) देणे 'मुस्तहब' (उत्तम) आहे.

सलातुल इस्तखारह

जर एखाद्या माणसाला एखाद्या योग्य कार्यात निर्णय घेण्यास अडचण येत असेल तर त्यासाठी मसनून पद्धत (पैगंबरांनी दाखविलेली) अशी आहे की, त्याने दोन रकअत नमाज अदा करावी. मग अल्लाहची स्तुती व आदरणीय पैगंबर मुहम्मद (स.) यांच्यावर दरुदनंतर खालीलप्रमाणे अल्लाहजवळ दुआ करावी. यात 'हाजलअमर' या शब्दाऐवजी त्या कामाचे नाव घ्यावे की ज्याच्या निर्णयाबद्दल तो गोंधळात पडलेला आहे. यानंतर त्याने झोपून उठावे हे श्रेयस्कर आहे. झोपून उठल्यावर त्याच्या मनात त्या कामाबद्दल जो विचार आला असेल त्याप्रमाणे निर्णय घ्यावा.

'अल्लाहुम्मा इन्नी अस्तखीरुका बिइल्मिका व अस्तकदिरुका बिकुदरतिका व असअलुका मिन फजलिकल अजीम. फइन्नका तकदिरु वला अकदिरु व तअलमु वला अअलमु व अन्ता अल्लामुल गुयूब. अल्लाहुम्मा इन कुन्ता तअलमु अन्ना हाजलअमरा खैरुन ली फीदीनी व मआशी व अकिबति अमरी फकदूरहु ली व यस्सरहु ली सुम्मा बारिक ली फीहि वइन कुन्ता तअलमु अन्ना हाजल अमरा शरूल्ली फीदीनी व मआशी व अकिबति अमरी फसरिफहु अन्नी वसरिफनी अनहु वकदूर लियल खैरा हयसु काना सुम्मा अर्दीनी बिही.'

(हदीस : बुखारी)

अर्थात- हे अल्लाह! मी तुझ्या ज्ञानाद्वारे तुझ्याकडे कल्याणाची याचना करतो आणि तुझ्या सामर्थ्याद्वारे सामर्थ्याची मागणी करतो, मी तुझ्याकडून तुझी दया मागतो, ते अशासाठी की तू सामर्थ्य बाळगतोस, माझ्यात सामर्थ्य नाही. आणि तू जाणतोस, मी जाणत नाही आणि तूच परोक्षाची कार्ये जाणणारा आहेस. हे अल्लाह! जर तुझ्या ज्ञानानुसार हे कार्य माझ्यासाठी, माझा धर्म, माझी रोजी व माझ्या कार्याच्या परिणामाच्या दृष्टीने अधिक चांगले असेल तर तू ते माझ्या नशिबी दे. ते माझ्यासाठी सोपे कर आणि त्यात माझ्याकरिता भरभराट उत्पन्न कर आणि जर तुझ्या ज्ञानाप्रमाणे हे कार्य माझ्यासाठी, माझ्या धर्म, माझी रोजी व माझ्या कार्याच्या परिणामाच्या दृष्टीने वाईट असेल तर ते माझ्यापासून व मला त्याच्यापासून परत फिरव आणि माझ्यासाठी जेथेही कल्याण आहे ते माझ्या नशिबी दे व मग मला त्यावर राजी व समाधानी बनव.

त्या वेळा ज्यात नमाज पढण्याची मनाई आहे.

काही वेळा अशा आहेत जेव्हा पैगंबर मुहम्मद (स.) यांनी नमाज अदा करण्यास मनाई केलेली आहे. त्यांचा तपशील असा-

- १) सूर्य उगवताना नमाज पढण्यास मनाई आहे. जेव्हा सूर्य चांगल्याप्रकारे उगवेल व काहीसा वर येईल तेव्हा नमाज अदा करावी.
- २) ऐन दुपारी जेव्हा सूर्य अगदी डोक्यावर असेल.
- ३) सूर्यास्ताच्या वेळी जेव्हा तो पिवळा पडेल. (जर त्या दिवसाची अस्त्रची नमाज अदा केली नसेल तर ती पढावी.)
- ४) फजर (पहाट) ची नमाज पढल्यानंतर सूर्य उगवण्यापर्यंत कोणतीही नफील नमाज अदा करू नये. काही विद्वानांच्या मते जर फजरच्या नमाजमधील सुन्नत राहिली असेल तर फजरच्या फर्ज नमाजनंतर ती आपण अदा करू शकता.
- ५) अस्त्रची नमाज पढल्यानंतर सूर्य उगवण्यापर्यंत कोणतीही नफील नमाज अदा करू नये.

मस्जिदमध्ये दाखल होण्याचे शिष्टाचार

मस्जिदमध्ये प्रवेश करताना प्रथम उजवा पाय आत ठेवावा आणि या दुआचे पठण करावे, "अल्लाहुम्मफतहली अबवाबा रहमतिका."

मस्जिदमधून बाहेर पडताना प्रथम डावा पाय बाहेर टाकावा व या दुआचे पठण करावे, "अल्लाहुम्माइन्नी असअलुका मिन फजलिका."

अर्थात- हे अल्लाह! मी तुझ्याकडून तुझ्या कृपेची याचना करतो.

तहिय्यतुल मस्जिद

मस्जिदमध्ये दाखल झाल्यावर बसण्याअगोदर प्रथम दोन रकअत नफील नमाज आहे, या नमाजला 'तहिय्यतुल मस्जिद' म्हणतात.

स्त्रियांची नमाज

स्त्रियांसाठीदेखील नमाज अदा करणे अनिवार्य आहे. तथापि मासिक पाळी व बाळंतपणाच्या विशेष काळात नमाज अदा करण्यास मनाई आहे. या काळात ज्या नमाज चुकतील त्यांची कजादेखील अदा करण्याची गरज नाही. स्त्रियांच्या नमाज अदा करण्याची पद्धत तशीच आहे जशी पुरुषांच्या अदा करण्याची आहे. परंतु काही बाबतीत फरक आहे. स्त्रियांच्या नमाजच्या बाबतीत काही विशेष गोष्टी आहेत ज्यांचे स्मरण स्त्रियांनी ठेवणे आवश्यक आहे.

१. स्त्रियांनी नमाज सुरू करण्यापूर्वी तोंड, हात व पायाशिवाय संपूर्ण शरीर चांगल्याप्रकारे झाकावे.
२. स्त्रियांनी नियत करून पहिल्यांदा 'अल्लाहु अकबर' म्हणताना आपल्या हातांना ओढणी अथवा चादरच्या बाहेर न काढता छातीपर्यंत उचलावे आणि ओढणी किंवा चादरीच्या आतल्या आत छातीवर बांधावे.
३. हातांना छातीवर अशा प्रकारे बांधावे की उजवे तळहात डाव्या तळहाताच्या पाठीवर असावे.
४. रुकूमध्ये केवळ इतकेच वाकावे की हात गुडघ्यापर्यंत पोचावेत. हाताची बोटे जोडून गुडघ्यावर ठेवावीत, कोपर दोन्ही कुशींना भिडलेले असावेत आणि घोटे एकमेकाला जुडलेले असावेत.
५. सजदा करण्यापूर्वी दोन्ही पाय उजव्या बाजूला अशा प्रकारे काढावेत की उजवी पोटरी डाव्या पोटरीवर यावी, मांड्या जुडलेल्या राहाव्यात, मागील भाग जमिनीवर राहावा. यानंतर सजदा करावा आणि सजदा केल्यानंतर पुन्हा त्याचप्रमाणे बसले पाहिजे. सजदात पोट मांडीशी, बाहू जुडलेल्या असाव्यात. कोपर जमिनीवर अंथरलेले असावेत व शरीर चांगले समेटून सजदा करा.
६. नमाजमध्ये जे पठण करावयाचे आहे ते हळू हळू करावे.
७. स्त्रियांनी घराच्या एखाद्या कोपऱ्यात नमाज अदा करावी. हे त्यांच्यासाठी श्रेयस्कर व योग्य आहे.

फर्ज नमाजच्या वेळा

दिवसभरात पाच वेळच्या नमाज फर्ज आहेत.

- १) फजर - पहाटे उषःकालनंतर सूर्य उगवण्यापूर्वीपर्यंत.
- २) जुहर - दुपारी सूर्य ढळल्यानंतर.
- ३) अन्न - जुहरच्या नमाजची वेळ समाप्त झाल्यावर व सूर्यास्त होण्यापूर्वीपर्यंत.
- ४) मगरिब - सूर्यास्त झाल्यापासून पश्चिमेकडे आकाशावर लालिमा असेपर्यंत.
- ५) इशा - मगरिबच्या नमाजची वेळ संपल्यावर उषःकाल सुरू होईपर्यंत.

पाच वेळच्या नमाजमधील रकअतांचा तपशील

वेळ	सुन्नत (रकअत)	फर्ज (रकअत)	सुन्नत (रकअत)	नफील (१) (रकअत)	वाजिब (रकअत)
फजर	२	२	—	—	—
जुहर	४	४	२	२	—
अन्न	४ गैरमुअक्किदा (२)	४	—	—	—
मगरिब	—	३	२	२	—
इशा	४ गैरमुअक्किदा	४	२	२ सुन्नतनंतर २ वितरनंतर	३ (वितर)

(१) नफील- असले काम की जे केल्यास पुण्य मिळेल व न केल्यास पाप नाही. आपण हव्या तितक्या रकअत नफील नमाज अदा करू शकता.

(२) गैरमुअक्किदा नमाज- त्या सुन्नत नमाजला म्हणतात की जी पैगंबर मुहम्मद (स.) यांनी कधी अदा केली तर कधी अदा केली नाही. म्हणून ही अदा केल्यास पुण्य मिळेल व अदा न केल्यास पाप नाही.

- ० - समाप्त - ० -